

Politika SAD-a i djelovanje uprave Ujedinjenih naroda za pomoć i obnovu (UNRRA) u Jugoslaviji

Pavić, Nikolina

Professional thesis / Završni specijalistički

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:260148>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-14**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Poslijediplomski sveučilišni studij politologije Sigurnosna politika Republike
Hrvatske

Nikolina Pavić

POLITIKA SAD-A I DJELOVANJE UPRAVE UJEDINJENIH NARODA ZA
POMOĆ I OBNOVU (UNRRA) U JUGOSLAVIJI

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Zagreb, 2024.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Poslijediplomski sveučilišni studij politologije Sigurnosna politika Republike
Hrvatske

Nikolina Pavić

POLITIKA SAD-A I DJELOVANJE UPRAVE UJEDINJENIH NARODA ZA
POMOĆ I OBNOVU (UNRRA) U JUGOSLAVIJI

ZAVRŠNI SPECIJALISTIČKI RAD

Mentorica: izv.prof.dr.sc Đana Luša

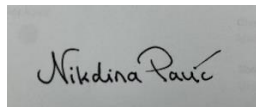
Studentica: Nikolina Pavić

Zagreb

listopad, 2024.

Izjavljujem da sam završni specijalistički rad Politika SAD-a i djelovanje Uprave Ujedinjenih Naroda za pomoć i obnovu (UNRRA) u Jugoslaviji koji sam predala na ocjenu mentorici izv.prof.dr.sc Đani Luši, napisala samostalno i da je u potpunosti riječ o mojem autorskom radu. Također, izjavljujem da dotični rad nije objavljen ni korišten u svrhe ispunjenja nastavnih obaveza na ovom ili nekom drugom učilištu, te da na temelju njega nisam stekla ECTS bodove. Nadalje, izjavljujem da sam u radu poštivala etička pravila znanstvenog i akademskog rada, a posebno članke 16-19. Etičkoga kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

Nikolina Pavić

A rectangular box containing a handwritten signature in black ink. The signature is written in a cursive style and reads "Nikolina Pavić".

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Američka vanjska politika za vrijeme Drugog svjetskog rata.....	4
2.1. Američka vanjska politika prema Istočnoj Europi	8
3. Internacionalizam i humanitarizam.....	11
3.1. Misija i djelovanje UNRRA-e u Jugoslaviji.....	14
4. Zaključak.....	24
5. Popis literature	26
6. Sažetak	27

1. Uvod

U svibnju 1945. godine, kada bezuvjetnom kapitulacijom Trećeg Reicha završava Drugi svjetski rat u Europi, malo je koja europska država bila pošteđena materijalnih i nematerijalnih razaranja u prethodnih šest godina. Od Francuske (ako izuzmemo Španjolski građanski rat (1936. – 1939.), koji je umnogome sadržavao značajke kasnijeg sukoba) do Kavkaza na istoku, od Norveške do Grčke, zbroj šestogodišnjih ratnih aktivnosti, popraćen rasnim politikama Sila Osovine i njezinih saveznika, iznosio je milijune mrtvih, osakaćenih i nestalih, uništenu stambenu, gospodarsku, prometnu i ostalu infrastrukturu te političku nestabilnost iz koje će uskoro niknuti sljedeća ideološka podjela svijeta. Milijuni ljudi su posljednju etapu rata dočekali daleko od svojih uništenih domova, vladala je sveopća glad i oskudica radi teško oštećene industrije dobara, kao i brojne bolesti radi slabih zdravstvenih prilika i skrbi. U knjižici naslova *Iz nereda*, za koju se navodi kako je objavljena 1945. u Washingtonu piše: „Vodimo dva rata. Jedan vode naše oružane snage protiv neprijatelja demokracije. U tom ratu pobjeđujemo na svim bojištima. No, postoji i drugi rat kojeg također moramo dobiti. To je najveći rat takve vrste u ljudskoj povijesti. On se vodi protiv gladi, bolesti i rasula. I ako ne pobijedimo u tom drugom ratu, sve naše vojne pobjede će na koncu biti uzaludne.“¹ Riječ je o propagandnom pamfletu Uprave Ujedinjenih naroda za pomoć i obnovu², čije je djelovanje i odnos, uzevši u obzir i vanjsku politiku SAD-a kao glavnog pokretača te inicijative, prema poslijeratnoj Jugoslaviji tema ovog rada.

Prije Prvog svjetskog rata, nastojanja za pružanjem pomoći ljudima pogođenim ratnim stradanjima bila su uglavnom u nadležnosti vjerskih grupa, dobrovoljnih društava i nevladinih organizacija. Po uzoru na Američku upravu za pomoć (American Relief Administration) i druge srodne međunarodne komisije, koje su tijekom i nakon Prvog svjetskog rata pomagali stanovnicima ratom zahvaćenih europskih zemalja, Rooseveltova je administracija odlučila izgraditi međunarodnu agenciju za pružanje pomoći na području Europe i Dalekog istoka. U političkoj pozadini stvari, taj je plan trebao osigurati sliku SAD-a kao najdominantnije svjetske sile, a istovremeno i uvjeriti Amerikance u potrebu nastavka američkog angažmana diljem svijeta. Ubrzo su mnogi u takvom pothvatu uvidjeli imperijalističke tendencije, koje su se očitovale u

¹ Out of the Chaos. United Nations Relief and Rehabilitation Administration. Washington: 1945., 1.

² United Nations Relief and Rehabilitation Administration

prevladavajućoj poziciji SAD-a, kao i u težnji za promoviranjem američkih vrijednosti, kulture i sustava vlasti.

Zadatak je ovoga rada ispitati tvrdnju, kako je UNRRA tijekom Drugog svjetskog rata i poraća predstavljala predanost internacionalizmu i neutralnosti te utjelovljavala nadu za nastavak poslijeratne suradnje saveznika, uz dakako stalnu prisutnost spomenutih američkih interesa. Naime, radi se o organizaciji za koju bismo mogli reći kako simbolizira najbolje od međunarodnog trenutka, koji podrazumijeva multilateralizam i izgradnju međunarodnih odnosa uz sudjelovanje većeg broja svjetskih aktera. Iako je UNRRA uspješno omogućavala pomoć i rehabilitaciju narodima diljem svijeta, njeno je djelovanje obilježeno i produbljivanjem rastuće političke netrpeljivosti između Istoka i Zapada, ali i, u manjoj mjeri, zapadnih Saveznika. Poticaj za stvaranje takve agencije pronalazimo u predviđanju ogromne humanitarne krize s kojom će se suočiti Saveznici na netom oslobođenim teritorijima. Međutim, ta je ideja prerasla u osjetljivo političko pitanje, naročito u područjima poput Istočne Europe, kada postaje jasno kako će upravo taj dio kontinenta postati važno ideološko bojište između pobijeđenih demokratskih snaga s jedne, te novih komunističkih snaga orijentiranih prema SSSR-u s druge.

Stoga se u radu, kao teza ističe kako je UNRRA bila žrtva pada ideje internacionalizma, s obzirom na to da se nije uklapala u novonastalu europsku ideološku situaciju. S ciljem analize američke politike i djelovanja UNRRA-e u Istočnoj Europi, u radu je kao studija slučaja odabrana Jugoslavija.

Rad je, izuzev uvoda i zaključka, podijeljen na dva dijela. U prvom dijelu, nazvanom *Američka vanjska politika za vrijeme Drugog svjetskog rata*, analizirana je uloga Sjedinjenih Američkih Država kao ključne savezničke sile u međunarodnoj areni Drugog svjetskog rata. Ovo poglavlje osvjetljava i dinamiku američko-sovjetskih odnosa, kao i geopolitičke posljedice koje će oblikovati taj prostor. U drugom dijelu, pod nazivom *Internacionalizam i humanitarizam*, analizirani su međunarodni naponi u pružanju pomoći pogođenom stanovništvu. Također, pruža se uvid u ulogu Ujedinjenih naroda i organizacija poput UNRRA-e u olakšavanju humanitarne krize tijekom i nakon rata. U poglavlju se ističe važnost međunarodne suradnje i humanitarnih napora u kontekstu globalnih sukoba i procesa obnove. U potpoglavlju, *Misija i djelovanje UNRRA-e u Jugoslaviji*, detaljno je istražena specifična uloga UNRRA-e u obnovi Jugoslavije nakon rata te je analizirana kompleksnost američko-jugoslavenskih odnosa u vidu međunarodne suradnje i bilateralnih odnosa.

Ovo istraživanje nudi dublje razumijevanje složene dinamike međunarodnih odnosa tijekom jednog od ključnih razdoblja 20. stoljeća, čiji utjecaj na oblikovanje svjetske politike i regionalne (ne)stabilnosti osjećamo i danas.

U stvaranju rada korištene su analitička, induktivna i komparativna metoda. Prvom navedenom metodom, analizirani su uzročno-posljedični odnosi u kontekstu UNRRA-e u Jugoslaviji, ali i komunističkog osvajanja vlasti te sukob liberalno-demokratskog Zapada s totalitarističkim i realsocijalističkim Istokom. Cilj ove metode jest shvaćanje povijesnog konteksta djelovanja UNRRA-e, odnosno američke i komunističke politike u pružanju pomoći potrebitima u ratom razrušenoj Europi. Induktivnom metodom promatrani su akteri i pojave tijekom djelovanja UNRRA-e u Jugoslaviji, analizirani njihovi postupci te klasificirani zaključci njihove uloge. Pomoću komparativne metode uspoređena su obilježja i uloge dva ratna saveznika, SAD-a i Jugoslavije, između kojih je u neposrednom poslijeratnom dobu izbio politički sukob temeljen na fundamentalnoj razlici u njihovim političkim i društvenim poretcima. S obzirom na pripadnost Jugoslavije prostoru jugoistočne Europe, u kojemu su, izuzev Grčke, tijekom druge polovice 1940-ih zavladao realsocijalistički totalitarni režimi po uzoru na staljinizam u SSSR-u, analiziran je i taj dio europskog kontinenta s namjerom ispitivanja je li Jugoslavija bila u jednakoj, sličnoj ili pak potpuno drugačijoj situaciji od zemalja koje je tijekom Drugoga svjetskog rata okupirala sovjetska Crvena armija. U analizi povijesnog konteksta Drugoga svjetskog rata i poraća korištena je monografija britanskog povjesničara Iana Kershawa *Do pakla i natrag: Europa 1914. - 1949.* te monografija *Vanjska politika SAD-a u doba Hladnog rata* hrvatskoga politologa Radovana Vukadinovića. Za djelovanje UNRRA-e u Jugoslaviji korišten je ponajviše članak srbijanskoga povjesničara Branka Petranovića pod naslovom "Pomoć UNRE Jugoslaviji", objavljen u zborniku radova *Istorija 20. veka*. Usto, korištena je i druga relevantna literatura pobrojana u popisu literature.

2. Američka vanjska politika za vrijeme Drugog svjetskog rata

Početak 20. stoljeća, Sjedinjene Američke Države bile su mlada sila koja se tek u relativno nedavnoj prošlosti proširila s uskog naseljenog pojasa na zapadnom Atlantiku Sjeverne Amerike do istočnopacifičke obale.³ S obzirom na golemo prostranstvo vlastitog teritorija, koje je sa sobom nosilo i poprilična prirodna bogatstva i resurse, kao i udaljenost europskog kontinenta na kojem su se nalazile tadašnje svjetske sile⁴, SAD je dugo vremena izbjegavao miješanje u međunarodne poslove udaljenih zemalja i kontinenata (Vukadinović, 2008:11). Osvajanje novih područja prema zapadu i usmjerenost na širenje utjecaja prema jugu američkih kontinenata, neprekidno gospodarsko jačanje nove države i sve snažniji duh američkog individualizma, bili su prisutni u samim počecima američke vanjske politike (Ibid: 13).

Drugi predsjednik SAD-a John Adams, uvjeravao je Amerikance u ispravnost širenja mlade države na zapadna područja radi dobrobiti cijelog čovječanstva (Ibid). Njegov nasljednik na predsjedničkoj funkciji, Thomas Jefferson, je pak isticao da su Amerikanci izabrani narod kojemu je sudbina namijenila ulogu nositelja prodora na području čitave zapadne hemisfere (Weinberg, 1963: 39-40). Ta se misao kristalizirala tijekom tzv. dugog 19. stoljeća u *Manifestu sudbine* – ideji po kojoj je proces širenja SAD-a na zapad gotovo predeterminiran i koristan, jer se time, prema stavovima zagovornika ove ideje, ujedno širi “naprednija” i “moralno bolja” civilizacija (Merk, 1963: 215-216). SAD je, prema toj ideji, bio predvodnik novog svijeta obilježenog demokracijom, slobodom, gospodarskim i društvenim napretkom, u usporedbi s “nazadnim” kulturama autohtonog američkog stanovništva, odnosno raznim indijanskim plemenima.

Zimmermanov brzojav Meksiku u siječnju 1917. godine, kojim je Njemačko Carstvo nudilo dijelove SAD-a (države Teksas, Arizonu i Novi Meksiko) Meksiku u zamjenu za ulazak u

³ U trenutku potpisivanja Deklaracije o neovisnosti 1776. godine Sjedinjene Američke Države su činile trinaest kolonija smještenih na zapadnoatlantskoj obali Sjeverne Amerike: New Hampshire, Massachusetts Bay, Rhode Island i Providence Plantations, Connecticut i New Haven, New York, New Jersey, Pennsylvania, Delaware, Maryland, Virginia, Sjeverna Karolina, Južna Karolina, Georgia. Do sredine 19. stoljeća SAD se proširila do pacifičke obale Sjeverne Amerike. Kasnije, točnije 1867. godine od Rusije je kupila Aljasku, a 1898. anektirala je Havajsko otočje.

⁴ Pod svjetskim silama u razdoblju između 1871. i 1918. godine podrazumijevamo Ujedinjeno Kraljevstvo te Francusku, mladu Njemačku, koja je s vremenom postala vodeća kontinentalna industrijska sila s najmoćnijom vojskom, kao i Austro-Ugarsku te Rusiju, kao površinski najveće europske države.

rat na strani Centralnih sila⁵, Februarska revolucija 1917. godine, koja je destabilizirala jednu od Antantinih najvažnijih članica te neograničeni podmornički rat, u kojemu je Njemačka početkom 1917. godine bez upozorenja počela potapati sve savezničke i neutralne brodove u savezničkim vodama, natjerala je SAD na aktivno učešće u Prvom svjetskom ratu. SAD je Njemačkoj objavio rat 6. travnja 1917. godine (Andrew, 1996:42; Kershaw, 2017:58).

Sjedinjene Američke Države su kraj Prvog svjetskog rata 1918. godine dočekale na pobjedničkoj strani. Međutim, završetak rata nije donio očekivani svjetski mir. Raspad četiriju carstava (Njemačko, Austro-Ugarsko, Rusko i Osmansko) i Oktobarska revolucija u Rusiji, dovele su do stvaranja višeslojnih kriza diljem srednje i istočne Europe. Dotad nezabilježeni razmjeri uništenja i ljudskog stradanja, postupci velikih sila na Pariškoj mirovnoj konferenciji, jačanje komunističkih ideja u središnjoj Europi te nastanak novih državnih tvorevina na ruševinama starih carstava, neki su od geopolitičkih čimbenika koji su dovele SAD u situaciju u kojoj se je odlučio ponovo povući u izolaciju (Vukadinović, 2008:11). Ekonomska samodostatnost te usredotočenost na širenje utjecaja po Aziji i Amerikama, samo su dodatno uvjerile SAD u potrebu politike izolacionizma (Ibid).⁶

Slom Newyorške burze 1929. godine i dugogodišnja gospodarska kriza koja je uslijedila, primorala je administraciju predsjednika Franklina D. Roosevelta na prioritiziranje unutarnjih američkih nacionalnih interesa (Kershaw, 2017: 231). Ovom je praksom uplitanje u europske političke probleme bilo dodatno onemogućeno (Ibid). Međutim, gospodarski oporavak kroz ekonomski program New Deal tijekom 30-ih godina, kao i rastuća opasnost širenja nacističke Njemačke, potaknuo je SAD na aktivniju vanjsku politiku u Europi. Kongres SAD-a je u ožujku 1941. godine donio Zakon o zajmu i najmu, kojim se materijalno značajno pomoglo Ujedinjenom Kraljevstvu u ratnom sukobu protiv Njemačke (Ibid: 370). Iako je SAD time nedvosmisleno stao na britansku stranu u ratu, predsjednik Roosevelt se još uvijek nije usuđivao predložiti Kongresu

⁵ Centralne sile jest naziv za koaliciju savezničkih strana u Prvom svjetskom ratu koje su činile Njemačka, Austro-Ugarska, Bugarska i Osmansko Carstvo.

⁶ Pojam američkog izolacionizma, kao jedne od temeljnih vanjskopolitičkih doktrina SAD-a do polovice 20. stoljeća, treba ponajprije shvatiti kao izuzeće od uplitanja na širem euroazijskom prostoru, koje je u tom razdoblju predstavljalo središte svjetskih zbivanja. Pojedine političke struje u SAD-u su se itekako angažirale u širenju utjecaja na prostoru Srednje i Južne Amerike, što je na prijelazu 19. u 20. stoljeće rezultiralo i ratovima s npr. Meksikom ili Španjolskom oko Kube i Filipina.

ulazak u rat (Ibid). Spomenuto će se ostvariti tek nakon napada Japana na Pearl Harbor 7. prosinca 1941. godine (Ibid: 371).

Ulazak u rat je SAD-u donio ogroman gospodarski rast te konačnu prevlast u smislu prve svjetske ekonomske sile (Ibid: 447). Industrijska proizvodnja SAD-a je tijekom rata bila veća nego ikada u povijesti te je rasla stopom od petnaest posto godišnje, a proizvodni su kapaciteti povećani za pedeset posto (Ibid: 447-448). Pritom treba imati na umu, kako je područje Sjeverne Amerike bilo pošteđeno ratnih razaranja, tako da je američki industrijski kompleks mogao neometano vršiti svoju zadaću. Do kraja rata ukupna vrijednost američkog izvoza, koji se temeljio na Zakonu o zajmu i najmu, premašio je iznos od 32 milijarde dolara, od čega je 13 milijardi dolara raspoređeno Ujedinjenom Kraljevstvu, a devet milijardi Savezu Sovjetskih Socijalističkih Republika (Kershaw, 2017: 448). Britanski povjesničar Ian Kershaw stoga ispravno zaključuje da su SAD bile “blagajnik rata”, dok je nakon rata postao “blagajnikom mira” (Ibid). Status najjače ekonomske sile te pobjeda u ratu, omogućit će SAD-u ogroman manevarski prostor za vanjskopolitičko djelovanje na prostoru poslijeratne Europe.

I prije službenog ulaska u rat, predsjednik SAD-a Franklin D. Roosevelt je počeo jačati američki vanjskopolitički angažman u Europi. Tako su Roosevelt i britanski predsjednik vlade Winston Churchill, 14. kolovoza 1941. godine na američkom bojnom brodu u Atlantskom oceanu, točnije u zaljevu Placentia na Newfoundlandu, sklopili Atlantsku povelju (Jurković, 2019: 41). Spomenuta povelja nije sadržavala tradicionalno određenje ratnih ciljeva, već je u sebi sadržavala viziju novog, globaliziranog svijeta (Ibid: 51). Ta podjela svijeta nije zagovarala obnovu carstava ili pak povratak na ideju ravnoteže snaga koja je bila karakteristična za razdoblje 19. stoljeća (Ibid). Povelja je zagovarala svijet u kojem će se obnoviti sloboda okupiranih država, u kojem se granice država neće mijenjati bez pristanka stanovništva na koje se promjena odnosi, u kojem će se razoružati sile “opasne po svjetski mir” te u kojem će se stvoriti međunarodno tijelo Ujedinjenih naroda (po uzoru na Ligu nacija iz 1920. godine), koje će služiti kao mehanizam u sprječavanju razbuktavanja novih ratnih sukoba (Ibid). Na temelju spomenute Atlantske povelje iz 1941. godine, proizašla je Deklaracija Ujedinjenih naroda potpisana na prvoj Washingtonskoj konferenciji održanoj 1. siječnja 1942. godine (Roll, 2013:172). Deklaracijom Ujedinjenih naroda SAD je uspio nametnuti svoje viđenje poslijeratnog svijeta, u prvom redu Europe, kao dominantan narativ antifašističke koalicije (Ibid: 172-175).

SAD je tijekom Drugog svjetskog rata bio na strani antifašističke koalicije. Uz SAD, predvodnici antifašističke koalicije bile su Ujedinjeno Kraljevstvo i SSSR. Predstavnici tih triju država, kasnije će biti poznati kao “velika trojka“. Uz Roosevelta i Churchilla, važnu je ulogu u borbi protiv nacizma odigrao i generalni sekretar Komunističke partije SSSR-a⁷, Josif Visarionovič Staljin. Dok su Roosevelt i Churchill vodili države liberalne demokracije s tržišnim gospodarstvom, Staljin je bio na čelu totalitarnog režima u državi planskog gospodarstva. U međuratnom razdoblju, veći dio političkog miljea Ujedinjenog Kraljevstva je gajio neprijateljstvo prema SSSR-u (Kershaw, 2017:310), preziralo je sovjetski društveni sustav i strahovalo od širenja ideja sovjetskog vladajućeg režima. Ipak, u nacističkoj Njemačkoj je uvidio daleko veću opasnost po svjetsku sigurnost, ali i vlastiti imperij (Ibid). Stoga je, nakon operacije Barbarossa, točnije 12. srpnja 1941. godine, potpisan Anglo-sovjetski sporazum kojim je stvoreno britansko-sovjetsko antinacističko savezništvo (Chubarov, 2011:119). Tijekom rata, “velika trojka” se sastala tri puta. Prvi se put sastala u iranskoj prijestolnici Teheranu u srpnju 1943. (Kershaw, 2017:373). Na ovoj su konferenciji Roosevelt, Churchill i Staljin dogovorili otvaranje drugog bojišta u zapadnoj Europi koje će voditi anglo-američke snage, uz priznanje partizanskog pokreta u Jugoslaviji, pod vodstvom Komunističke partije Jugoslavije i njenog generalnog sekretara Josipa Broza Tita (Ibid), kao jedine antifašističke snage na području bivše Jugoslavije. Drugi susret održao se u krimskom gradu Jalti između 4. i 11. veljače 1945. godine, dok se treći susret održao u Potsdamu u srpnju 1945.⁸

Drugi svjetski rat je prvenstveno ekonomski, a potom i politički oslabio nekadašnje europske sile poput Ujedinjenog Kraljevstva i Francuske, bez obzira na to što su se navedene nalazile na pobjedničkoj strani (Kershaw, 2017:530). Stoga su spomenute države, bez obzira na dobivenu ulogu stalnih članica Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, bile preslabe u samostalnom oblikovanju poslijeratnog europskog, odnosno svjetskog poretka. Stvoreni vakuum utjecaja i interesa u Europi, ubrzo će ispuniti SAD i SSSR (Ibid).

⁷ Prema marksizmu-lenjinizmu, službenoj ideologiji Komunističke partije SSSR-a, država je bila sredstvo partije. Stoga, glavni položaj u SSSR-u je imao generalni sekretar KP SSSR-a, a ne predsjednik prezidijuma vrhovnog sovjeta.

⁸ Ovdje valja istaknuti kako je predsjednik Roosevelt preminuo u travnju 1945., kojeg je na mjestu “velike trojke“ naslijedio dotadašnji potpredsjednik Harry S. Truman.

2.1. Američka vanjska politika prema Istočnoj Europi

Tijekom Drugog svjetskog rata, američka vanjska politika prema istočnoj Europi bila je složena i pod utjecajem različitih čimbenika, uključujući savezništvo sa Sovjetskim Savezom, ali i brigu oko komunističke ekspanzije. Iako su Sjedinjene Američke Države bile saveznice sa Sovjetskim Savezom u borbi protiv nacističke Njemačke, odnosi između SAD-a i SSSR-a bili su nerijetko napeti (Vukadinović, 2008:19). Istočna Europa bila je pod dominacijom Sovjetskog Saveza nakon što je Crvena armija oslobodila te zemlje od nacističke okupacije. Podjela interesnih zona između velikih sila, bila je jedna od glavnih tema na Jaltskoj konferenciji. Američko savezništvo sa Sovjetskim Savezom tijekom Drugog svjetskog rata bilo je ključno za pobjedu nad nacističkom Njemačkom. Sjedinjene Američke Države i Sovjetski Savez bile su žrtve napada sila Trojnog pakta, tako da je osnovni temelj njihovog savezništva bio poraz Hitlera i njegovih saveznika (Kershaw, 2017: 370).

Prije nego što je formalno ušao u rat, SAD je pokrenuo Lend-Lease program (Program zajma i najma) kako bi pružio pomoć saveznicima, uključujući i Sovjetskom Savezu (Kershaw, 2018: 447-448). Ovaj program, pokrenut 1941. godine, omogućio je SAD-u da pruži oružje, vojnu opremu, hranu, gorivo i druge potrepštine Sovjetskom Savezu bez direktnog plaćanja, ili uz minimalnu naknadu, kako bi podržao njegov ratni napor. Tijekom Drugog svjetskog rata, zračna i pomorska ruta preko Arktika bila je ključni put opskrbe sovjetskih savezničkih snaga materijalom iz Sjedinjenih Američkih Država, pošto se njome mogao zaobići neprijateljski nadzor na kopnenim rutama preko Europe, kao i morskim putevima preko Atlantika i Pacifika. Aljaska je odigrala ključnu ulogu kao polazišna točka za letove i plovidbe preko Arktika (Woodman: 2004: 33-34). Američke vojne baze, poput baze Elmendorf u Anchorageu i baze Ladd Field u Fairbanksu, koristile su se kao polazišne baze za transport dobara prema istoku. Na sovjetskoj strani Arktičkog kruga, vojne baze u okolici Murmanska i Arhangelska u Rusiji te na drugim lokacijama, korištene su kao točke prihvata robe (Ibid). Sovjetske vlasti surađivale su sa savezničkim snagama kako bi osigurale siguran istovar opskrbe. Ova isporuka bila je ključna za podršku sovjetskom ratnom naporu na istočnom frontu, pružajući im neophodne resurse za borbu protiv nacističke Njemačke (Ibid).

Osim Sovjetskom Savezu, tijekom Drugog svjetskog rata Sjedinjene Američke Države pružale su značajnu pomoć pokretima otpora u istočnoj Europi, kako bi podržale njihovu borbu protiv nacističke okupacije (Kershaw, 2018: 415-416). Ovi pokreti otpora, koji su se pojavili u okupiranim zemljama poput Poljske, Jugoslavije, Bjelorusije, Ukrajine i drugih, odigrali su ključnu ulogu u ometanju njemačkih vojnih operacija i pružanju informacija saveznicima (Ibid). Američke obavještajne agencije poput OSS-a (Office of Strategic Services) ili britanske SOE (Special Operations Executive), pružale su obavještajne informacije i podršku pokretima otpora, što je uključivalo informacije o njemačkim vojnim položajima, logistici, kretanjima vojske i planovima te je omogućilo pokretima otpora da planiraju sabotaže i druge akcije. Pomoć koju je pružao SAD, ali i Ujedinjeno Kraljevstvo i Sovjetski Savez, omogućila je otporima da održe svoje operacije i nastave borbu protiv okupatora. Vojni savjetnici i obavještajni operativci, nerijetko bi i na terenu pružali obuku i savjete pokretima otpora te koordinirali planove s glavnim savezničkim zapovjedništvom. Spomenuto je uključivalo obuku za izvođenje sabotažnih akcija, obavještajne radnje i organiziranje gerilskih operacija protiv okupatorskih snaga. To je osiguralo da se napore pokreta otpora usmjerava prema zajedničkim ciljevima savezničkih snaga i da se, barem u tim trenutcima, izbjegnu sukobi interesa (Ibid). Osim vojne podrške, SAD je pružao i humanitarnu pomoć civilnom stanovništvu koje je patilo pod nacističkom okupacijom u vidu dostave hrane te medicinskih i drugih potrepština.

Iako su SAD i Sovjetski Savez bili saveznici, postojale su znatne napetosti između njih. Ideološke razlike između kapitalističkog Zapada i komunističkog Istoka često su bile izvor sukoba. Uvijek su bile prisutne sumnja i nepovjerenje između Staljina i zapadnih vođa poput Roosevelta i Churchilla (Vukadinović, 2008: 21-22). Unatoč međusobnim napetostima, savezništvo SAD-a i Sovjetskog Saveza bilo je ključno za konačnu pobjedu nad nacističkom Njemačkom. Sovjetski Savez pretrpio je ogromne gubitke u ljudstvu i resursima, a američka pomoć bila je dobrodošla za održavanje sovjetskog ratnog stroja (Woodman, 2004:34). Ovo savezništvo pokazalo je sposobnost suradnje među različitim ideološkim režimima u borbi protiv zajedničkog neprijatelja, ali isto tako ukazalo i na duboke podjele koje će karakterizirati svjetske odnose nakon završetka rata (Vukadinović, 2008: 21-22). SAD je vidio komunističku ekspanziju kao prijetnju svojim strateškim interesima u Europi i svijetu. Nepriznavanje komunističkih režima bilo je dio šire strategije za suzbijanje širenja komunizma i očuvanje zapadnih utjecaja u regiji (Ibid: 25). Umjesto priznavanja komunističkih režima, SAD je na vanjskopolitičkom planu pružao potporu

demokratskim pokretima i izbjeglim političarima iz zemalja koje su bile pod komunističkom vlašću (Ibid: 25-26). Američki planovi za istočnu Europu često su uključivali očuvanje nacionalne neovisnosti zemalja u regiji, što je podrazumijevalo podršku suverenitetu zemalja poput Poljske, Čehoslovačke i Mađarske te pružanje potpore njihovim naporima za obnovu nakon rata (Ibid). Spomenuta podrška je uključivala diplomatske misije, financijsku pomoć i političku potporu. SAD je koristio svoju gospodarsku moć kako bi vršio pritisak na komunističke režime, uključujući sankcije, ograničenja trgovine i financijske mjere usmjerene na izolaciju i oslabljivanje ekonomija komunističkih zemalja (Ibid: 26-27). SAD je aktivno sudjelovao u međunarodnim organizacijama poput UN-a kako bi promicao demokratske vrijednosti i ljudska prava. Politika nepriznavanja komunističkih režima u Europi ostala je ključna komponenta američke vanjske politike tijekom Hladnog rata (Ibid: 26). Dok su Sjedinjene Američke Države tražile suradnju s komunističkim zemljama u određenim područjima, poput kontrole naoružanja, politika nepriznavanja ostala je važna u očuvanju američkih interesa i promicanju demokratskih vrijednosti.

3. Internacionalizam i humanitarizam

SAD je i nakon završetka Prvog svjetskog rata pružao humanitarnu pomoć Europi. Američka uprava za pomoć (ARA) bila je američka humanitarna organizacija osnovana nakon završetka Prvog svjetskog rata s ciljem pružanja pomoći europskim zemljama koje su pogođene ratom i glađu (Kershaw, 2017: 102). Osnovana je 1919. godine inicijativom predsjednika SAD-a Woodrowa Wilsona te je bila pod vodstvom Herberta Hoovera, koji će i sam kasnije postati predsjednikom (Ibid). Organizacija je surađivala s vladama zemalja diljem Europe kako bi organizirala distribuciju hrane i pružila pomoć. ARA je bila važan čimbenik u olakšavanju humanitarne krize i spašavanju milijuna života u Europi nakon ratnih razaranja. Njezine aktivnosti bile su ključne u pružanju privremene pomoći i podrške obnovi u zemljama koje su patile od razornih posljedica rata i ekonomske krize (Ibid). Iako je American Relief Administration prestala s radom nekoliko godina nakon završetka Prvog svjetskog rata, njezin doprinos humanitarnim naporima u Europi ostao je značajan, a organizacija se smatra prethodnicom mnogih kasnijih međunarodnih humanitarnih organizacija (Ibid).

U sličnim teškim okolnostima, UNRRA je nastala s jasnom misijom pružanja humanitarne pomoći onima koji su najviše pogođeni ratom te podupiranja razorenih država u obnovi i rehabilitaciji nakon Drugog svjetskog rata (Petranović, 1961: 163-165).

UNRRA je osnovana u Washingtonu 9. studenoga 1943. godine potpisima 44 države, među kojima je bila i Jugoslavija⁹ (Spehnjak, 2006:166.). Iako je službeni naziv glasio “Organizacija Ujedinjenih Naroda“, ona je osnovana prije osnutka Ujedinjenih naroda.¹⁰ Termin “Ujedinjeni Narodi“ je osmislio američki predsjednik Franklin D. Roosevelt 1942., koristeći ga kako bi imenovao antifašističku koaliciju. Time možemo objasniti “anomaliju“ UNRRA-e kao dijela Organizacije Ujedinjenih Naroda koja je utemeljena dvije godine ranije. UNRRA je prestala djelovati u Europi 1947. godine (Petranović, 1961: 188), a njezinu je zadaću u novim hladnoratovskim okvirima preuzeo Europski program obnove, poznatiji kao Marshallov plan.

⁹ Predstavnik Jugoslavije na tom skupu i potpisnik Dogovora za UNRRA-u bio je Konstantin Fotić, veleposlanik Kraljevine Jugoslavije u Washingtonu.

¹⁰ Pritom se misli na međunarodnu organizaciju koja danas službeno okuplja 193 države svijeta. Dogovori oko osnivanja, načina rada i njezine zadaće, trajali su u San Franciscu od travnja do lipnja 1945. godine.

UNRRA je nastojala osigurati da osnovne potreštine poput hrane, odjeće i medicinskih potreština stignu do onih koji su bili u najvećoj potrebi, što je uključivalo distribuciju pomoći širom svijeta, naročito u istočnoj Europi te zemljama poput Kine, Koreje, Japana, Filipina itd. UNRRA je također imala dugoročni cilj obnove uništenih zajednica i podrške u ponovnom uspostavljanju normalnog života za milijune ljudi (Ibid). U navedeno su uključeni projekti obnove infrastrukture – cesta, mostova, škola i bolnica, podrška u ponovnom uspostavljanju gospodarstva te pružanje obrazovnih programa i stručnog osposobljavanja (Ibid). Kroz svoje aktivnosti, UNRRA je nastojala pružiti nadu i podršku milijunima ljudi širom svijeta koji su pretrpjeli strahote rata. Organizacija je radila na poboljšanju kvalitete života pogođenih populacija te na stvaranju uvjeta za dugoročnu stabilnost i razvoj (Ibid).

Ključni aspekt misije UNRRA-e bio je njezin globalni opseg. Organizacija je djelovala širom svijeta, pružajući pomoć tamo gdje je bila najpotrebnija. Bez obzira na geografske ili političke granice, UNRRA je nastojala osigurati da nijedna pogođena zajednica ne bude zanemarena. Njezina sposobnost prilagodbe i reakcije na različite potrebe bila je ključna za njezinu uspješnost u poslijeratnoj obnovi (Ibid).

Struktura UNRRA-e igrala je važnu ulogu u provedbi njene misije. Organizaciju je činila složena mreža nacionalnih i međunarodnih agencija i ureda, s određenim sektorima koji su se bavili različitim aspektima humanitarne pomoći i obnove. Na čelu UNRRA-e, nalazio se Izvršni odbor, ključno tijelo unutar organizacije sa širokim rasponom nadležnosti u vođenju raznolikih aspekata rada uprave (Petranović, 1961: 171). Ono je donosilo odluke i postavljalo smjernice za njezin rad. Izvršni odbor UNRRA-e sastojao se od predstavnika različitih zemalja članica i partnera organizacije (Ibid). Odbor je uključivao visoke dužnosnike iz političkih, vojnih, humanitarnih i drugih relevantnih sektora, koji su zajedno donosili ključne odluke o djelovanju, raspodjeli resursa i strategijama rada. Odbor je bio odgovoran za donošenje politika, usvajanje proračuna, postavljanje smjernica za aktivnosti na terenu te uspostavljanje suradnje s nacionalnim i međunarodnim partnerima. Također, jedna od ključnih uloga Izvršnog odbora bila je utvrđivanje prioriteta za pružanje pomoći i obnovu (Ibid). Analizirao je različite humanitarne potrebe i izazove širom svijeta te donosio odluke o tome kako rasporediti resurse kako bi se najbolje odgovorilo na te potrebe. Izvršni odbor također je bio odgovoran za uspostavljanje i održavanje suradnje s nacionalnim vladama, nevladinim organizacijama, međunarodnim agencijama i drugim dionicima

(Ibid). Provodio je redovite procjene učinkovitosti i utjecaja aktivnosti UNRRA-e te donosio odluke o eventualnim prilagodbama strategija rada. Praćenje i evaluacija bili su ključni za osiguravanje transparentnosti, odgovornosti i kontinuiranog poboljšanja rada organizacije (Ibid: 171).

Na nižem stupnju organizacijske hijerarhije UNRRA-e, bile su lokalne ili nacionalne organizacije u zemljama koje su primale pomoć od UNRRA-e nakon Drugog svjetskog rata (Petranović, 1961: 171). Spomenute agencije bile su ključni partneri na terenu te su odigrale važnu ulogu u provedbi programa humanitarne pomoći i obnove (Ibid). Glavna uloga nacionalnih agencija bila je uspostaviti suradnju s tijelima UNRRA-e i koordinirati provedbu humanitarnih aktivnosti na lokalnoj razini (Ibid). To uključuje distribuciju pomoći, obnovu infrastrukture, pružanje zdravstvenih i obrazovnih usluga te podršku u rehabilitaciji pogođenih zajednica (Ibid). Nacionalne agencije su bile odgovorne za identifikaciju specifičnih potreba i izazova na terenu te za osiguranje da pomoć stigne do onih kojima je najpotrebnija (Ibid). Osim toga, nacionalne agencije su surađivale s lokalnim vlastima, nevladinim organizacijama, crkvama, dobrotvornim udrugama i drugim relevantnim dionicima kako bi osigurale što efikasniju provedbu programa pomoći i obnove (Ibid: 172). Ova suradnja omogućila je bolje razumijevanje lokalnih potreba te osigurala da pomoć bude ciljana i prilagođena specifičnim situacijama na terenu (Ibid: 172). Važno je napomenuti da nacionalne agencije nisu bile jednake u svim zemljama koje su primale pomoć. Njihov sastav, struktura i nadležnosti mogle su se razlikovati, ovisno o specifičnostima svake zemlje, u što su uključeni čimbenici poput broja stanovnika, geografskih obilježja, stupnja ratne razorenosti i stanja domaće privrede (Ibid).

UNRRA se tijekom svog postojanja suočavala s brojnim problemima u provedbi svoje misije. Jedan od glavnih izazova bio je nedostatak resursa, odnosno načina na koji bi se potreban materijal dostavljao (Ibid: 171-172). S obzirom na opsežne potrebe za pomoći, UNRRA je često bila preopterećena i suočavala se s nedostatkom financijskih sredstava i resursa potrebnih za ispunjenje svih zahtjeva. Osim toga, politički pritisak i sukobi unutar same organizacije često su otežavali njezinu učinkovitost. Ipak, misija i struktura UNRRA-e igrali su ključnu ulogu u obnovi svijeta nakon Drugog svjetskog rata (Ibid).

3.1. Misija i djelovanje UNRRA-e u Jugoslaviji

Tijekom Drugog svjetskog rata, Saveznička vojna veza (Allied Military Liaison) odigrala je ključnu ulogu u usklađivanju i suradnji između savezničkih vojnih snaga diljem svijeta (Petranović, 1961: 175). Ovaj mehanizam uspostavljao je vitalne veze među različitim savezničkim vojskama kako bi se poboljšala komunikacija, koordinacija operacija i učinkovitost vojnih akcija na bojištu (Ibid). Jedna od primarnih zadaća AML-a bila je olakšati razmjenu informacija između savezničkih vojski, što uključuje dijeljenje obavještajnih podataka, taktičkih informacija i vojnih planova kako bi se bolje razumjela situacija na terenu (Ibid). Putem AML-a, savezničke vojske mogle su dublje analizirati svoje snage i slabosti te prilagoditi svoje strategije. Redoviti sastanci vojnih i civilnih atašea, komunikacija i zajedničko planiranje omogućili su savezničkim vojskama usklađivanje akcija na bojištu kako bi maksimizirale učinkovitost i minimizirale rizik (Ibid). Navedeno je uključivalo planiranje zajedničkih ofenzivnih akcija, osiguravanje logističke podrške i koordinaciju zračnih, kopnenih i pomorskih operacija (Ibid). Kroz zajedničke aktivnosti, obuke i operacije, vojnici su imali priliku učiti jedni od drugih, uspostaviti kontakt i izgraditi savezničko zajedništvo. Upravo je to bilo ključno za uspjeh savezničkih operacija i zaštite interesa saveznika širom svijeta.

Misija AML-a bila je uspostava mehanizama koordinacije i suradnje između savezničkih vojnih snaga tijekom Drugog svjetskog rata, dok je UNRRA bila međunarodna organizacija osnovana radi pružanja humanitarne pomoći zemljama pogođenim ratom (Ibid). UNRRA je imala širu ulogu od AML-a, usredotočena na pružanje hrane, medicinske pomoći, odjeće i drugih potreština (Ibid). Iako su AML i UNRRA imale različite svrhe i funkcije, njihova suradnja i koordinacija bila je važna, posebno u procesu osiguranja distribucije humanitarne pomoći na terenu pri kraju rata. UNRRA je koristila informacije i kontakte koje je AML imala kako bi učinkovitije organizirala svoje aktivnosti pomoći (Ibid).

Tijekom Drugog svjetskog rata, Jugoslavija se našla u teškoj situaciji. Nakon poraza u Travanjskom ratu, vlast u zemlji bila je podijeljena između Italije i Njemačke, odnosno njenih domaćih saveznika. S napadom Njemačke na Sovjetski Savez u lipnju 1941., javljaju se i počeci antifašističke borbe koja će tijekom narednih nekoliko godina prerasti u Narodnooslobodilački pokret. U takvim okolnostima, kraljevska vlada na čelu s Petrom II. Karađorđevićem u egzilu sa

sjedištem u Londonu (koja je uživala značajnu međunarodnu podršku među Saveznicima), preuzela je važnu ulogu u koordinaciji napora za obnovu zemlje i pružanje pomoći građanima (Ibid: 177). Jedan od ključnih koraka koje je vlada poduzela bio je osnivanje Komiteta za obnovu i prehranu zemlje (Ibid: 172). Zadatak ovog komiteta bio je prikupljanje podataka o ekonomskoj situaciji i prometnoj infrastrukturi zemlje te razrađivanje planova za zadovoljavanje osnovnih potreba stanovništva. Održavanje veza sa saveznicima u Londonu i Sjedinjenim Američkim Državama bilo je od ključne važnosti za koordinaciju ovih napora i osiguravanje međunarodne pomoći (Ibid). Međutim, postojali su izazovi i prepreke s kojima se suočavala jugoslavenska vlada. Delegacija u egzilu nije uvijek bila potpuno informirana o situaciji u zemlji (Ibid: 173). Također, planovi za privlačenje stranog kapitala u jugoslavensku privredu nailazili su na otpore i mijenjali se uslijed promjena političke situacije tijekom rata (Ibid). Unatoč tim izazovima, napori jugoslavenske vlade u egzilu predstavljali su važan korak ka obnovi zemlje i poboljšanju životnih uvjeta građana (Ibid: 174).

Pripreme za civilnu pomoć balkanskim zemljama tijekom ljeta 1943., označile su početak složenog procesa pružanja humanitarne pomoći Europi. Prije osnivanja same Uprave za pomoć, na prostoru jugoistoka Europe već je djelovalo nekoliko savezničkih humanitarnih organizacija, od kojih su najznačajnije Uprava za pomoć i izbjeglice na Srednjem istoku (MERRA) i Ured za stranu pomoć i operacije obnove (OFRRO)¹¹ (Ibid: 175). Međutim, nedostatak jasne perspektive o savezničkim operacijama na Balkanu doveo je do pitanja kasnijeg uključanja UNRRA-e u planiranje i izvršenje pomoći. U toj prijelaznoj fazi, UNRRA je postavila prioritete, povjeravajući odgovornost za logore izbjeglica Grčke, Poljske i Jugoslavije MERRA-i (Ibid).

No, stvarni početak Balkanske misije UNRRA-e bio je povezan sa zaključenjem Kairskog sporazuma (travanj 1944.) između UNRRA-e i Savezničke vojne veze (Ibid: 176). Ovim sporazumom organizacija civilne pomoći balkanskim zemljama prešla je u nadležnost Misije AML-a preko njenih područnih misija (Petranović, 1961: 176). UNRRA je bila pod savezničkom kontrolom za sve vrijeme njihove vojne uprave u tim zemljama, a ne tijelo organizacije koje je

¹¹ Middle East Relief and Refugee Administration – organizacija osnovana u lipnju 1942. od strane Velike Britanije, čija je zadaća bila briga za izbjegličke kampove na području Egipta, Sirije i Palestine. Ti su kampovi okupljali desetke tisuća izbjeglica iz Jugoslavije, Poljske, Albanije i Grčke. Stanovništvo sa jadranskih otoka bilo je smješteno u npr. El Shattu, El Khatadbiju i Tolumbatu. (Bogdanić, 1996.) Nekoliko mjeseci kasnije, ukazom predsjednika Roosevelta, formira se i Office of Foreign Relief and Rehabilitation Operations. Ove će dvije organizacije, uz njih još nekoliko, kasnije prerasti u UNRRA-u.

osnovalo OUN. Postignut je dogovor o dolasku 250 vojnih predstavnika i 50 predstavnika UNRRA-e (Spehnjak, 2006:167).

Međutim, političke napetosti i razlike u interesima između savezničkih snaga, jugoslavenske vlade u egzilu i predstavnika partizanskog pokreta, usporili su početak pružanja pomoći. Odbijanje UNRRA-e da u potpunosti uključi predstavnike Narodnooslobodilačke vojske Jugoslavije (NOVJ) u distribuciju pomoći, ukazuje na složenost političke dinamike tog vremena. Sporovi oko priznavanja vlasti i organizacije pomoći dodatno su otežavali situaciju (Ibid: 176). Naime, dok je NOVJ tražio povlačenje emigrantskog predstavnika iz Savjeta UNRRA-e, zapadni saveznici su pokušavali nametnuti rješenja koja bi favorizirala emigracijsku vladu (Ibid: 177). Ovi sukobi političke prirode nisu samo stvarali administrativne probleme, već su direktno utjecali na raspodjelu pomoći i njezinu učinkovitost. Pregovori između NOVJ-a i AML-a u Bariju označili su intenziviranje napora za osiguravanje pomoći, ali nisu uspjeli otkloniti i političko nepovjerenje. Dotadašnji prijedlog AML-a da se pomoć distribuira putem njihovog distribucijskog aparata, odbačen je kao miješanje u unutarnje poslove Jugoslavije. Spomenuto ilustrira složene odnose između humanitarne intervencije i političkog suvereniteta države koja prima pomoć. Naponi za pružanje pomoći bili su otežani i logističkim izazovima. Nedostatak transportnih kapaciteta i kamiona, kao i opće stanje prometne infrastrukture na terenu koji je dobrim dijelom brdovit, predstavljao je ozbiljan problem u distribuciji pomoći. Dodatno, ratno stanje, prisustvo neprijateljskih trupa i sabotiranje infrastrukture stvarali su daljnje prepreke (Ibid: 178). Ipak, unatoč ovim poteškoćama, prve isporuke hrane stigle su u jugoslavenske luke u veljači 1945. godine, označavajući početak stvarne realizacije planova pomoći (Ibid: 181). Navedeni uspjeh nije bio samo rezultat logističkih napora, već i političke diplomacije i kompromisa (Ibid).

Pružanje civilne pomoći balkanskim zemljama tijekom Drugog svjetskog rata bilo je složen i izazovan proces, oblikovan političkim, logističkim i organizacijskim dilemama. Prije spomenuta povijesna epizoda naglašava složenost humanitarne intervencije u kontekstu međunarodnih sukoba, političkih rivaliteta i borbe za suverenitet. Učeci iz navedenih iskustava, moderna humanitarna zajednica može bolje razumjeti izazove i prilike koje se javljaju prilikom pružanja pomoći. Pripreme za civilnu pomoć balkanskim zemljama započele su u ljeto 1943. godine pod pretpostavkom da će na Balkanu doći do savezničkih operacija većih razmjera. Organizaciju te pomoći povjerili su već spomenutim organizacijama OFRRO-i i MERRA-i. Krajem 1943., u

vrijeme osnivanja UNRRA-e, postavljalo se pitanje hoće li ona uopće sudjelovati u planiranju i izvršenju pomoći na Balkanu i Bliskom Istoku (Ibid).

Kao što je spomenuto, stvarni početak Balkanske misije UNRRA-e, vezan je uz zaključenje Kairskog sporazuma između UNRRA-e i Savezničke vojne veze (AML), zadužene da organizira civilnu pomoć na oslobođenim teritorijima (Ibid: 175-176). UNRRA je za vrijeme trajanja vojnih operacija također sudjelovala u formuliranju i provedbi pomoći, ali je tek po završetku ratnih aktivnosti imala mogućnost da preuzme punu odgovornost za izvršenje programa. Herbert Lehman, generalni direktor UNRRA-e, primio je sovjetskog atašea Novikova, koji je bez njegovog znanja sa sobom poveo i vojnog predstavnika NOVJ Velimira Terzića, koji je zahtijevao sudjelovanje Jugoslavije u organizaciji UN-ove pomoći (Ibid: 176). Međutim, Lehman je odbio taj zahtjev, pozivajući se na statut, koji isključuje političke obzire i na Savjet UNRRA-e, koji je jedino nadležan da raspravlja o općim važnim pitanjima (Ibid). U ovom prijelaznom periodu, UNRRA je ipak usmjerila svoje aktivnosti u Kairu prema pronalaženju i mobilizaciji tehničkih kadrova, koji su bili potrebni za izvršenje predstojećeg programa pomoći Jugoslaviji. U tijeku izvršenja tih priprema, privremeni šef Misije za Jugoslaviju Alan Hall, poslao je u kolovozu 1944. jednu diplomatsku grupu u Bari, koja je čekala završetak pregovora između predstavnika savezničke vojne veze i predstavnika jugoslavenske vlade i NOVJ-a (Ibid). Ti su pregovori, međutim, trajali daleko duže od očekivanog. Pregovori za slanje pomoći započeli su u studenom 1944. godine i vodio ih je Rudolf Bićanić.

Jedan od glavnih političkih problema u odnosu Jugoslavije i zapadnih Saveznika, sastojao se u pitanju tko zapravo predstavlja jugoslavensku vlast. Državni vrh Kraljevine Jugoslavije se od Travanjskog rata nalazio u Londonu, dok je teret oslobođenja države od okupacije preuzela Narodnooslobodilačka vojska: „Iako je prema zaključcima Teheranske konferencije NOV postala priznati dio snaga UN-a, a Nacionalnom komitetu oslobođenja Jugoslavije na velikim oslobođenim teritorijima Jugoslavije pripadala efektivna vlast, saveznici su i dalje priznavali vladu u izbjeglištvu kao međunarodno priznatu“ (Ibid). Tijekom pregovora s AML-om u Bariju, Washingtonu i Londonu, oblikovao se ugovor s UNRRA-om. Pregovore u Washingtonu vodio je s jugoslavenske strane Rudolf Bićanić, a u Londonu je prisustvovao i predstavnik maršala Tita, general-major Vladimir Velebit (Ibid: 183). U tim je pregovorima bilo potrebno preoblikovati koncept UNRRA-e, koji je prvotno izgrađen na postavci "države u državi". Za Jugoslaviju je bila

predviđena organizacija od 4.000 ljudi. Najteža pitanja u pregovorima odnosila su se na distribuciju robe i način plaćanja (Ibid). Na kraju je prevladalo mišljenje da prema UNRRA-i, s ograničenim brojem osoblja, ne bi trebao postojati poseban organ jugoslavenske vlade. Međutim, pregovori u Londonu prekinuti su do formiranja jedinstvene vlade u Jugoslaviji. Kada je početkom ožujka 1945. godine formirana privremena vlada Demokratske Republike Jugoslavije, na njihov poziv u Beograd je došao Roy Hendrickson, zamjenik generalnog direktora UNRRA-e, kako bi završio razgovore i usavršio ugovor (Ibid).

Tri tjedna prije njegovog dolaska, Potkomitet za određivanje mogućnosti otplaćivanja pomoći predložio je da se Jugoslavija, prema evidenciji vlade i UNRRA-e, proglasi nesposobnom za otplaćivanje primljene pomoći. Nakon potpisivanja tog sporazuma, delegacija UNRRA-e stigla je u Beograd 20. ožujka 1945. godine (Ibid: 184). U delegaciji su bili Roy Hendrickson, Alan Hall, Robert G. A. Jackson (visoki zamjenik glavnog upravitelja UNRRA-e) kao i generali Ivor Hughes (Velika Britanija) i Percy L. Sadler (SAD), te predstavnici AML-a. Završni razgovori počeli su istog dana u Ministarstvu vanjskih poslova, a prisustvovali su predstavnici Privrednog savjeta, Ministarstva trgovine i opskrbe, Uprave vanjske trgovine i drugih zainteresiranih institucija s jugoslavenske strane (Ibid). Jugoslavenska delegacija objasnila je razloge određenih ograničenja koja su nametnuli izazovi sigurnosti, budući da se zemlja još uvijek nalazila u ratu (Ibid). Također su istaknuti problemi ilegalnih veza i puteva za transport robe. Što se tiče statusa osoblja UNRRA-e, ugovor je uključivao pravo vlade da zatraži opozivanje ili otpuštanje osoblja koje bi prekršilo principe na kojima se temeljila misija UNRRA-e u Jugoslaviji. Jugoslavenski predstavnici tražili su da se sa slanjem pomoći UNRRA-e što prije započne, a delegacija UNRRA-e izrazila je ograničenja zbog kapaciteta jugoslavenskih luka (Ibid). Sporazum je potpisan 24. ožujka 1945. godine, neposredno nakon završetka pregovora. Međutim, do primjene Zakona o najmu i zajmu prema Jugoslaviji nije došlo zbog negativnog stava SAD-a prema novom poretku u zemlji. Odnosi su se dodatno zaoštrili nakon rata, što je utjecalo na dostavu pomoći (Ibid).

S uspostavljenjem dogovora s UNRRA-om, osnovan je Zavod za izvanredne nabavke (ZAVNAB) pri Upravi vanjske trgovine Saveznog ministarstva trgovine i opskrbe kao tijelo zaduženo za prijem i raspodjelu pošiljki UNRRA-e (Petranović, 1961: 163). ZAVNAB je u svom opsegu djelovanja imao koordinaciju i kontrolu nad svim poslovima nastalim nabavom robe,

odnosno pružanjem usluga UNRRA-e s pojedinim ministarstvima i drugim središnjim tijelima te sve tehničko-administrativne poslove vezane uz rad misije UNRRA-e (Ibid).

Izvršna aktivnost funkcionirala je putem terenskih organa ZAVNAB-a, koji su u relativno kratkom roku uspostavili složen sustav za prijem i distribuciju pomoći. Ključan korak u formiranju ovog sustava bio je preoblikovanje struktura bivše Jugoslavenske direkcije kontrole (JDK) u Direkciju Jadrana (DIRJAD), smještenu u Splitu (Ibid: 188). Provođenje politika UNRRA-e u Jugoslaviji bilo je nadgledano od strane Misije smještene u Beogradu, u razdoblju od travnja 1945. do lipnja 1947. godine (Ibid). Organizacija Misije bila je strukturirana prema sektorima, uključujući opskrbu, industrijsku obnovu, poljoprivrednu obnovu, zdravstvo, brigu o raseljenim osobama i socijalnu skrb (Ibid: 189). Svaki sektor je imao svoje zadatke i odgovornosti u skladu s planovima UNRRA-e. Nadalje, Misija je imala regionalne urede smještene u centrima saveznih jedinica. Ovi regionalni uredi bili su odgovorni za praćenje, procjenu i izvještavanje o provedbi planova i projekata za pomoć i obnovu na terenu (Ibid). Također su održavali kontakt s odgovornim predstavnicima saveznih i republičkih vlasti. Putem predstavnika Savezne vlade, koji su bili postavljeni u sjedištima saveznih jedinica, regionalni uredi bili su akreditirani kod centralnih i saveznih vlasti Jugoslavije. Šefovi regionalnih ureda izravno su odgovarali šefu Misije UNRRA-e, osiguravajući usklađivanje i koordinaciju aktivnosti na terenu s ciljevima i smjernicama Misije. Njihova organizacija sastojala se uglavnom od glavnog regionalnog činovnika i nekoliko činovnika za terenski rad, a njezina fleksibilnost omogućavala je prilagodbu prema potrebama (Ibid). U regionalnim uredima nije bilo stalnih stručnjaka za specifična područja, već su se koristili specijalizirani kadrovi iz sjedišta Misije prema potrebi. Ovaj pristup omogućavao je brzu prilagodbu i angažiranje stručnjaka prema specifičnim izazovima ili projektima koji su zahtijevali ekspertizu iz određenih područja (Ibid).

ZAVNAB je u svibnju 1945. godine uspostavio delegacije u saveznim jedinicama kao posebne organizacijske oblike. Njihova svrha bila je održavati vezu između Zavoda i saveznih organa vlasti s jedne, te s regionalnim uredima UNRRA-e u centrima saveznih jedinica s druge strane (Ibid). Ovaj aparat ZAVNAB-a, koji je bio zadužen za prijem, otpremu i raspodjelu robe, u određenom trenutku imao je oko 6.000 radnika i namještenika (Ibid). „UNRRA-ina pomoć pristizala je preko jadranskih luka, a kasnije i preko Trsta, Soluna, Varna i Konstance,, (Ibid). Glavnu ulogu u prijemu dobara UNRRA-e imao je Split, a za njim su, prema količini robe, slijedili

Dubrovnik, Šibenik i Zadar. Iako je Šibenik bio sposoban za prihvatanje brodova već u travnju, prvi brod primio je tek dva mjeseca kasnije. Osim što je glasio kao glavni prihvatni centar pomoći UNRRA-e, Split je postao i središnje skladište, a započelo se i s osnivanjem republičkih skladišta (Ibid).

Isporuke UNRRA-e bile su temeljene na zahtjevima koje su formulirala savezna ministarstva u suradnji s federalnim jedinicama. Stručni odbori, koji su djelovali pri Zavodu za izvanredne nabavke Demokratske Federativne Jugoslavije, imali su zadaću pregledavati i usklađivati te zahtjeve s realnim mogućnostima nabavke u pogledu količine i u pogledu rokova (Ibid: 195). Postojali su sporazumi između jugoslavenskih organa i UNRRA-e o dolasku osoblja te funkcioniranju različitih službi za pružanje usluga (Ibid). Prema tim sporazumima, ZAVNAB bi predstavnicima UNRRA-e podnosio listu potreba minimalno šest mjeseci unaprijed, zajedno s listom prioriteta za period od najmanje tri mjeseca. S druge strane, UNRRA bi trebala izvijestiti ZAVNAB o robi koju šalje najmanje tri mjeseca prije njezinog dolaska (Ibid). ZAVNAB je bio odgovoran za raspodjelu robe prema uputama JDK-a (Jugoslavenskog državnog komiteta) i Direktorijuma (Direktorijum Jugoslavenske narodne armije). Početkom lipnja 1945., obveza davanje uputa prenesena je na ZAVNAB, ali su i dalje savezna ministarstva davala opće i konkretne smjernice (Petranović, 1961: 196). Distribuciju robe u početku je provodio ZAVNAB koristeći vlastite resurse, uglavnom prevozeći robu kamionima do određenih distribucijskih centara (Ibid: 196). Dio isporuka bio je predan delegatima federalnih jedinica u lučkim skladištima. Ova federalna poduzeća stupila su u ugovorne odnose sa ZAVNAB-om radi reguliranja njihovih međusobnih odnosa u vezi s preuzimanjem, raspodjelom i obračunom robe (Ibid).

Raspolaganje robom odvijalo se isključivo putem jugoslavenskog aparata (Petranović, 1961: 195). Osim toga, postojala je grupa promatrača UNRRA-e koji su pratili distribuciju robe i izvještavali o eventualnim nepravilnostima. Uz pomoć UNRRA-e, država je uvela plansku raspodjelu potrošačkih dobara. Roba koja je dolazila putem UNRRA-e se plaćala, a prihod od prodaje išao je u Fond za obnovu zemlje. Međutim, naplata za Fond je bila spora i gotovo neznatna, dijelom zbog uvjerenja u narodu da su dobra UNRRA-e besplatna (Ibid: 197).

Nakon završetka rata, Jugoslavija se suočila s izazovima obnove nakon razaranja koje su prouzročene višegodišnjim ratnim operacijama. Stanovništvo je bilo teško pogođeno, infrastruktura je bila devastirana, a ukupna ratna šteta, prema cijenama iz 1938. godine,

procijenjena je na ogromnih 46.9 milijardi dolara (Ibid: 198). Razina uništenja bila je poražavajuća - mnoge kuće i stambeni objekti su bili srušene, stočni fond je pretrpio značajne gubitke, dok su industrija i rudarstvo teško oštećeni. Prometne veze su bile slabe, s tisućama kilometara neodržavanih i oštećenih glavnih i lokalnih puteva, kao i stotine mostova. Okupatori su odvukli ili uništili važna sredstva za transport, uključujući lokomotive i vagoni (Ibid). U takvim okolnostima, jugoslavenska vlada usredotočila je svoje napore na ublažavanje neposrednih posljedica rata. Osim obnove, prioritet je bio prijevoz hrane iz obilnijih područja u ona koja su najviše stradala (Ibid: 199). Također, državni vrh je poduzeo stroge mjere protiv krađa, špekulacija i crnog tržišta kako bi zaštitila interese radništva.

Unatoč naporima, provedba programa pomoći nailazila je na brojne izazove, uključujući političke i tehničke te objektivne poteškoće. Kriza u odnosima između SAD-a i Jugoslavije negativno je utjecala na realizaciju preostalog dijela budžeta. Neposredni uzroci lošeg odnosa Jugoslavije i zapadnih Saveznika prouzročeni su nizom manjih kriza koji će uslijediti na kraju rata i u poraću. Neki od njih uključuju nesuglasice oko pripadnosti grada Trsta i uključenost Jugoslavije u unutarnje sukobe u Grčkoj. Također, godinu dana nakon kraja rata, odnose je dodatno pogoršao incident u kojemu su jugoslavenske snage oborile dva američka aviona koji su se nalazili u jugoslavenskom zračnom prostoru. Ipak, sve zategnutiji odnosi Tita i Staljina, koji će kulminirati krajem lipnja 1948. godine Rezolucijom Informbiroa, postavili su Jugoslaviju u specifičan položaj koji će ju kasnije odvesti u smjeru Pokreta nesvrstanih. Mnogi se povjesničari slažu kako je temeljna krilatica politike zapadnih sila prema Jugoslaviji, u novoj hladnoratovskoj podjeli svijeta glasila: *Ne dati Titu da potone*. U toj se krilatici krije nastojanje, da unatoč svjetonazorskim razlikama Zapada i socijalističke Jugoslavije, Tito u svom sukobu sa Staljinom predstavlja svojevrsnu branu potpunog širenja sovjetskog komunizma u svijetu. Pomoći Jugoslaviji, što je značilo i pomoći Titu da zadrži vlast, bio je jedan od značajnih strateških ciljeva Zapada, tako da je do kraja 1948. godine program ostvaren s gotovo 99% realizacije (Petranović, 1961: 202).

Najveći udio u pomoći UNRRA-e bila je hrana. Primjerice, u prvih šest mjeseci djelovanja UNRRA-e u Jugoslaviji, od 1,419,000 tona razne prioritetne robe, 809,000 je otpadalo na prehrambene proizvode (Kržišnik-Bukić, 1989:62). U strukturi hrane prevladavale su žitarice. Tako je u četvrtom tromjesečju djelovanja isporučeno 55,000,000 kg žitarica i 14,000,000 kg brašna, 4,000,000 kg variva i 3,000,000 kg šećera (Ibid: 67). Osim toga, pomoć je slana i u obliku

medicinskih potrepa: cjeviva (naročito protiv malarije, tuberkuloze, velikih boginja i vrlo raširenog tifusa), penicilina, medicinskih kreveta i sl. U okviru djelovanja UNRRA-e, Jugoslaviji je poslana pomoć u vrijednosti od 416,000,000 američkih dolara, od čega se 135,000,000 američkih dolara odnosilo na prehranu, 108,000,000 dolara na industrijsku pomoć te 82,000,000 na odjeću i obuću (Spehnjak, 2006:176).¹² Jedina europska država koja je dobila više pomoći preko UNRRA-e je Poljska (Ibid.). Industrijska pomoć očitovala se u slanju čitavih industrijskih instalacija, strojeva i alata (Petranović, 1961:202). S obzirom na transport robe, pomoć je slana i u obliku prometnih vozila. Tako je u Jugoslaviju poslano 12 585 kamiona, 898 džipova, 7 brodova s pogonom, 277 brodova bez pogona, itd. (Ibid:203).

S ciljem zaštite podataka koji su smatrani državnom tajnom, te poradi sprječavanja njihovog curenja u inozemne medije (iz političkih razloga), u jesen 1945. godine uspostavljena je centralizirana informacijska služba o gospodarskom razvoju (Ibid: 219). Ova mjera imala je za cilj ograničiti pristup takvih informacija neovlaštenom stranom vojnom osoblju. Ipak, restrikcija nije direktno utjecala na aktivnosti UNRRA-e, koja je zahtijevala medijsku pažnju kako bi privukla dodatne kontingente za Jugoslaviju, UNRRA-u je omogućen pristup svim informacijama putem ZAVNAB-a (Ibid).

Određena dokumentacija pokazuje da je vodstvo UNRRA-e više puta prosvjedovalo kod jugoslavenskih vlasti zbog zadržavanja i ispitivanja njenog osoblja. Iako su razlozi ovih incidenata i njihova pouzdanost teško utvrdivi, ako su optužbe o lišavanju slobode točne, moguće je da su bile povezane s ilegalnim aktivnostima poput šverca i zloupotrebe položaja pojedinih članova. Unatoč tome što UNRRA nije podržavala takve aktivnosti, neki njeni zaposlenici mogli su biti umiješani, što je moglo imati negativne posljedice po njen ugled.

Zadržavanje osoblja, koje je navodno snimalo vojne objekte s ograničenim pristupom, vjerojatno nije imalo istu težinu kao i povezivanje pojedinih Jugoslavena s UNRRA-om u obavljanju aktivnosti koje su odgovarale UNRRA-i, ali ne i jugoslavenskim interesima (Ibid). Specifični oblici neprijateljstva prema Jugoslaviji, kao što su namjerno oštećivanje isporučene opreme ili pisanje antijugoslavenskog sadržaja na unutarnjim stranama upakirane robe, također su

¹² Govoreći o financijskoj pozadini UNRRA-e, valja navesti kako su tri države s najvećim udjelom uloženog novca bile SAD (2,700,000,000 dolara), Ujedinjeno Kraljevstvo (624,650,000 dolara) i Kanada (138,738,739 dolara). (*The Story of UNRRA*, 10.)

značajni. Važno je napomenuti da je osoblje UNRRA-e bilo izuzeto od jurisdikcije jugoslavenskih sudova, ali su jugoslavenski sudovi bili nadležni za slučajeve nasilja prema članovima i misiji UNRRA-e te je rukovodstvo UNRRA-e bilo obaviješteno o presudama (Ibid: 220). U slučajevima krađe savezničke imovine od strane jugoslavenskih vojnih i civilnih lica, nadležni su bili jugoslavenski organi (Ibid).

4. Zaključak

Osnovana 1943. godine, UNRRA je bila međunarodna organizacija posvećena pružanju pomoći žrtvama Drugog svjetskog rata. U načelu, namjera UNRRA-e bila je pokazati predanost međunarodnoj suradnji i neutralnosti, ali je politička stvarnost često utjecala na provedbu postavljenih ciljeva. Njeno djelovanje predstavlja kompleksnu kombinaciju plemenitih namjera i političkih izazova. UNRRA je bila osnovana kao simbol internacionalizma. Kao preteča ideje Ujedinjenih naroda, njena je svrha bila pružiti pomoć oslobođenim zemljama bez obzira na njihove političke ili vojne situacije. Djelovala je u više od 30 zemalja širom Europe, Azije i Afrike, distribucijom hrane, medicinskih zaliha i drugih oblika pomoći, što ukazuje na njenu globalnu posvećenost međunarodnoj solidarnosti. Ključni čimbenik u uspjehu UNRRA-e bila je suradnja s državama članicama i nevladinim organizacijama. Organizacija je uspješno mobilizirala resurse i koordinirala napore kako bi pružila pomoć onima kojima je bila najpotrebnija, što pokazuje stvarnu moć međunarodne suradnje.

Neutralnost organizacije, u svojoj praktičnosti, bila je iskušana mnogim izazovima. Distribucija pomoći često je bila pod utjecajem savezničkih vojnih vlasti, što je značilo da su politički i vojni ciljevi ponekad prevladavali nad humanitarnim. Na primjer, pomoć nije uvijek mogla stići do svih potrebitih zbog vojnih operacija ili političkih odluka savezničkih snaga, što je ograničavalo sposobnost UNRRA-e da ostane potpuno neutralna. Navedenim se potvrđuje polazna teza da je UNRRA bila žrtva pada ideje internacionalizma, s obzirom na to da se nije uklapala u realne političke okvire.

Hladnoratovske tenzije nakon završetka Drugog svjetskog rata dodatno su zakomplicirale rad UNRRA-e. Suradnja između istočnog i zapadnog bloka postajala je sve teža, što je imalo izravan utjecaj na postizanje dogovora. Predanost UNRRA-e političkoj neutralnosti utjecala je na njezin brz raspad s obzirom na to da je bila nekompatibilna s političkim okolnostima Hladnog rata. Političke napetosti između Sovjetskog Saveza i zapadnih saveznika često su se odražavale na terenu, gdje su humanitarni naponi bili podložni političkim manipulacijama i kontrolama. Suradnja s lokalnim vladama također je predstavljala izazov. Iako je bila nužna za učinkovitu distribuciju pomoći, UNRRA je često morala balansirati između svoje neutralne misije i političke stvarnosti na terenu. Lokalni politički interesi često su određivali gdje i kako će se pomoć distribuirati.

Kroz analizu financijske dominacije Sjedinjenih Američkih Država unutar UNRRA-e, kao i njihove organizacijske kontrole i strategije u pružanju humanitarne pomoći, istaknuta je ključna uloga američkog utjecaja u oblikovanju politike i operacija ove organizacije. Američki interesi u pružanju humanitarne pomoći kroz UNRRA-u bili su višestruki. SAD je kroz svoje aktivnosti u okviru UNRRA-e nastojao širiti demokratske vrijednosti i princip slobodnog tržišta, pri čemu je humanitarna pomoć bila popraćena političkim i ekonomskim savjetima usklađenima s općim američkim interesima. Nadalje, suzbijanje širenja komunizma bilo je jedan od glavnih ciljeva američke politike u poslijeratnom razdoblju, a UNRRA je bila ključni instrument u ostvarenju tog cilja kroz stabilizaciju i obnovu ratom pogođenih regija. Također, ekonomski interesi SAD-a igrali su važnu ulogu, pri čemu je obnova poslijeratne Europe i Azije bila od strateškog interesa za američko gospodarstvo.

U konačnici, UNRRA je predstavljala složenu paradigmu međunarodne humanitarne pomoći u kontekstu političkih i strateških interesa. Njezina uloga nije se svodila samo na pružanje pomoći, već je bila i refleksija geopolitičkih dinamika toga vremena. Razumijevanje američkog utjecaja i interesa u okviru UNRRA-e ključno je za šire shvaćanje poslijeratne obnove i međunarodne suradnje u drugoj polovici 20. stoljeća.

5. Popis literature

- Andrew, Christopher (1996) *For The President's Eyes Only: Secret Intelligence and the American Presidency from Washington to Bush*. New York: Harper Collins
- Bogdanić, Neven (1996.) *El Shatt naš nezaboravljeni : 50. obljetnica Hrvatskoga zbjega na Sinaju 1944.-1994*. Split: Crkva u svijetu
- Chubarov, Alexander (2011) *Russia's Bitter Path to Modernity: A History of the Soviet and Post-Soviet Eras*. New York, London: Continuum
- Jurković, D. (2019). 'Politika Franklina D. Roosevelta prema Velikoj Britaniji od ulaska u Drugi svjetski rat do Atlantske povelje', *Polemos*, XXII(44-45), str. 39-55.
- Kershaw, Ian (2017) *Do pakla i natrag: Europa 1914. - 1949*. Zagreb: Fraktura
- Kržišnik-Bukić, V. (1988). 'Hrana kao glavni vid UNRRA-ine pomoći Jugoslaviji 1943–1948', *Časopis za suvremenu povijest*, 20(3), str. 59-76.
- Merk, Frederick (1963) *Manifest Destiny and Mission in American History: A Reinterpretation*. Cambridge: Harvard University Press
- Petranović, Branko "Pomoć Unre Jugoslaviji" *Istorija XX veka. Zbornik radova, II*, (1961) Institut Društvenih Nauka - Odeljenje za istorijske nauke Institut društvenih nauka Odeljenje za istorijske nauke, Beograd 1961, 163—222.
- Roll, David (2013) *The Hopkins Touch: Harry Hopkins and the Forging of the Alliance to Defeat Hitler*. Oxford: Oxford University Press
- Spehnjak, Katarina. *Britanski pogled na Hrvatsku: 1945. – 1948*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga, 2006.
- Vukadinović, Radovan (2008) *Vanjska politika SAD-a u doba Hladnog rata*. Zagreb: Politička kultura: nakladno-istraživački zavod
- Weinberg, Alber Katz (1963) *Manifest Destiny, A Study of Nationalist Expansionism in American History*. Chicago: Quadrangle Books
- Woodman, Richard (2004) *Arctic Convoys 1941–1945*. London: John Murray
- Out of the Chaos. United Nations Relief and Rehabilitation Administration. Washington: 1945.

6. Sažetak

Ovaj rad istražuje kako je politika Sjedinjenih Američkih Država oblikovala događaje kroz aktivnosti Uprave Ujedinjenih Naroda za pomoć i obnovu (UNRRA) u Jugoslaviji tijekom Drugog svjetskog rata. UNRRA, osnovana na inicijativu američkoga predsjednika Franklina Delana Roosevelta, nije samo pružila humanitarnu pomoć, već je postala ključna figura u američkom nastojanju da izgradi model za poslijeratno globalno upravljanje, koji bi reflektirao i promovirao američke vrijednosti i interese diljem svijeta. U fokusu rada stoji uvjerenje da je UNRRA predstavljala simbol internacionalizma, težnju za međunarodnom suradnjom i obnovom savezničkih odnosa nakon rata. No, kako su se konture hladnog rata počele oblikovati, UNRRA je postala žrtva geopolitičkih promjena. Kroz analizu američke politike i operacija UNRRA u Istočnoj Europi, s posebnim naglaskom na Jugoslaviju, otkrivamo složenu dinamiku u kojoj su američki interesi kroz UNRRA-ine aktivnosti korespondirali s geostrateškim i ideološkim imperativima. Studija slučaja jugoslavenskog iskustva omogućuje dublji uvid u način na koji su političke odluke SAD-a oblikovale poslijeratnu obnovu i politički pejzaž regije. Kroz prizmu UNRRA-e, analiziramo kako su se geopolitičke promjene odrazile na terenu, uključujući dinamiku raspada savezničke koalicije i jačanje hladnoratovskih podjela. Ovaj rad stoga ne samo da pruža uvid u specifičnu ulogu UNRRA-e u Jugoslaviji, već iznosi razumijevanje šireg konteksta američke politike i globalnih međunarodnih odnosa tijekom tog značajnog razdoblja u povijesti.

Ključne riječi: američka vanjska politika, internacionalizam, UNRRA, Drugi svjetski rat, Hladni rat, humanitarna pomoć, Jugoslavija

Abstract

This paper will focus in depth on how the policies of the United States influenced events in Yugoslavia via activities of the United Nations Relief and Rehabilitation Administration (UNRRA) in the Second World War. UNRRA, founded on initiative of US president Franklin D. Roosevelt, did not only offer humanitarian aid, but became a key figure in US plan for a post-war global administration, which would reflect and promote American values and interests globally. This paper focuses on the thesis that UNRRA represented a symbol of internationalism and

tendency for international cooperation and restoration of cordial relations after the war. However, as Cold War began to take hold, UNRRA became a victim of geopolitical shifts. Analyzing US policies and UNRRA operations in Eastern Europe, with emphasis on Yugoslavia, a complex dynamic is notable as US interests, via UNRRA activities, corresponded with geostrategic and ideological objectives. A case study of Yugoslavia allows a deeper dive into the means in which American political decisions shaped post-war reconstruction and the political landscape of the region. Through a prism which is UNRRA, an analysis will be made on the impact of geopolitical changes in the field, including the dynamic of the breakdown of Allied Coalition and consolidation of Cold War divisions. Therefore this paper not only offers insight into the specific role of UNRRA in Yugoslavia, but greater understanding of wider context of US policies and global, international relations during this key historical period.

Key words: American foreign policy, internationalism, UNRRA, World war II, Cold war, humanitarian aid, Yugoslavia